

Webrecensie BMGN - LCHR 126:3 (2011)

Buijnsters, Piet J., *Geschiedenis van de Nederlandse bibliofilie. Boek- en prentverzamelaars 1750-2010* (Nijmegen: Vantilt, 2010, 511 blz., ISBN 978 94 6004 043 6).

Het gebeurt niet vaak dat een cultuurhistorisch fenomeen wetenschappelijk beschreven wordt door iemand die het bewuste verschijnsel zelf belichaamt. Dit historisch overzicht van de Nederlandse bibliofilie – door de auteur gedefinieerd als het verzamelen van boeken waarbij bijzondere waarde gehecht wordt aan de esthetische vorm van het boek – is van deze combinatie een briljant voorbeeld. Piet Buijnsters, emeritus van de universiteit van Nijmegen, heeft vele wetenschappelijke artikelen over bibliofiele verzamelaars op zijn naam staan. Maar hij is meer dan een onderzoeker die de zaken met de voorgeschreven afstandelijkheid benadert. Zijn *Het verzamelen van boeken. Een handleiding* geldt nog altijd als de beste gids voor boekenliefhebbers met een verzamelaarsinstinct. Samen met zijn echtgenote is hij zelf een groot collectioneur, meer bepaald van kinderboeken, wat in 2001 leidde tot een monografie over het Nederlandse kinderboek in de negentiende eeuw. In 2007 publiceerde hij een *Geschiedenis van het Nederlandse antiquariaat*. Als iemand een geschiedenis van het verzamelen van boeken in Nederland moest en kon schrijven, grotendeels from scratch, was het wel Piet Buijnsters. Soms zag hij zich verplicht om zijn eigen aanwezigheid op deze specifieke nichemarkt te vermelden, maar hij deed dit netjes in de derde persoon.

Van zijn monografie over de antiquarische boekhandel beschouwt hij deze geschiedenis van de bibliofilie als het onmisbare pendant. In de wereld van de bibliofilie is er inderdaad sprake van een intensieve, op wederzijds vertrouwen gestoelde wisselwerking tussen de antiquaar en de verzamelaar. Vanzelfsprekend is de gespecialiseerde boekhandelaar helemaal afhankelijk van wat zijn klanten willen betalen voor een zeldzaam of anderszins bijzonder boek. Maar vice versa laat ook de bibliofiele verzamelaar zich leiden door wat er op de antiquarische markt beschikbaar is. De beste antiquaren – zoals de Amsterdammer Frederik Muller, die in de hoofdstukken over de negentiende eeuw regelmatig ter sprake komt – slagen erin om sommige klanten warm te maken voor tot dan toe onontgonnen verzamelgebieden. Hoe belangrijk Buijnsters deze wisselwerking vindt, blijkt uit de verantwoording van de chronologische afbakening van zijn onderzoek. De titel wekt weliswaar de indruk dat het

verhaal een aanvang neemt in 1750, maar het is toch vooral met het ontstaan van het winkelantiquariaat in de vroege negentiende eeuw dat dieper op de zaken wordt ingegaan.

De studie is een uiterst veelzijdige beschrijving van hoe het verzamelen van boeken zich in de loop der laatste twee eeuwen in Nederland ontwikkelde: op welke gebieden werd er verzameld en hoe evolueerde de bibliofiele smaak? Bij welke buitenlandse patronen sloot de Nederlandse praktijk aan, en waarin verschilde ze van de Franse, de Engelse, de Amerikaanse verzamelkoorts? Wie waren de tenoren die de smaak bepaalden en hun collectie openstelden voor andere geïnteresseerden, en welke verzamelaars werkten vooral in de schaduw? Hoe kwamen privéverzamelingen tot stand, hoe raakten ze nadien weer verspreid en langs welke (om)wegen belandden ze in institutionele collecties zoals de Koninklijke Bibliotheek, het Museum Meermanno-Westreenianum of het hier opvallend vaak genoemde 'Dierbaar Magazijn' van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde? Opvallend is verder dat de auteur vaak op zoek is gegaan naar de mens achter de verzamelaar, daarbij rijkelijk puttend uit zijn vele contacten in de wereld van de bibliofilie – tot op vandaag, want de bibliografie (op zich een goudmijn aan informatie) sluit af met een lijst van 23 gesprekken en interviews, waarvan het laatste plaatsvond in oktober 2009.

Piet Buijnsters heeft het al lang opgegeven om mensen te overtuigen van de waarde en de legitimiteit van de bibliofiele begeerte, want 'geen boekenhater is ooit door een dergelijk betoog op andere gedachten gebracht'. Toch kan niet genoeg worden benadrukt dat het voornamelijk aan de passie van bibliofiele verzamelaars te danken is dat er vandaag onderzoek kan worden gedaan naar, bijvoorbeeld, kinder- en jeugdlektuur, liedcultuur, oude Nederlandse letterkunde, cartografie, devotieliteratuur, de geschiedenis van de erotiek en andere onderzoeksobjecten van historische of literaire aard. Door de aandacht die het boek schenkt aan de huidige bewaarplaats van vele collecties, is deze geschiedenis van de bibliofilie meteen ook te hanteren als een gids die onderzoekers de weg wijst naar belangrijke bronnen. Dit is een meerwaarde die de auteur niet zelf vermeldt: ze moet tussen de regels worden gelezen.

Deze summa van de Nederlandse bibliofilie bestaat uit een reeks korte, episodisch opgevatte hoofdstukken die bij voorkeur met tussenpozen gelezen moeten worden. Het geheel lijdt daardoor aan een gebrek aan synthese en verklarende kracht. Er is geen leidende idee of theorie die duidelijk maakt waarom de bibliofilie ontstaan is en wat bibliofiele verzamelaars dreef. Naar mijn smaak gaat er ook onvoldoende aandacht naar de fora waarop de uitwisseling van ideeën en ervaringen

plaatsvond. We vernemen amper iets over het bibliofiele verenigingsleven, en ook de rol van bibliofiele tijdschriften blijft onderbelicht. Het 'metaverhaal' van de Nederlandse bibliofilie zal door anderen geschreven moeten worden. Maar laat het duidelijk zijn: met dit lijvige, rijk geschakeerde en geestige boek zijn daarvoor bijna alle essentiële dossiers samengesteld.

Pierre Delsaerdt, Universiteit Antwerpen

Webrecensie BMGN – LCHR 126:3 (2011)

Burgers, Herman, *De garoeda en de ooievaar. Indonesië van kolonie tot nationale staat* (Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde 266; Leiden: KITLV Uitgeverij, 2010, 807 blz., ISBN 978 90 6718 347 5).

Dit omvangrijke en gedegen maar ook zeer leesbare werk over de geschiedenis van de kolonisatie en dekolonisatie van Indonesië is een welkome aanvulling op de bestaande literatuur. Het meest opvallende verschil met bijna alle andere Nederlandse publicaties over de geschiedenis van Indonesië is dat Burgers evenveel recht doet aan de Indonesische als aan de Nederlandse kanten van de dekolonisatiegeschiedenis. Belangrijk is ook dat hij op overtuigende wijze aantoont dat de Nederlandse regering enkele malen ingrijpende juridische vergissingen maakte bij de totstandkoming van overeenkomsten.

Het vierde hoofdstuk ‘De Indonesische nationale beweging’ is volgens de schrijver het belangrijkste deel van het boek. Hij ziet de ontkenning van de betekenis van die nationale beweging in de jaren twintig en dertig als de voornaamste oorzaak van de tragische ontwikkelingen na de Tweede Wereldoorlog. Hij weerlegt de heersende mening uit die dagen dat het slechts om een kleine groep jonge intellectuelen ging zonder aanhang bij het grote publiek. Burgers is kritisch over onze koloniale heerschappij en vooral het onwrikbare geloof van de Nederlandse beleidsmakers in hun eigen morele superioriteit. Vandaar ook de ooievaar uit de titel als symbool voor het schoolmeesterachtige karakter van het Haagse koloniale beleid.

Hoewel Burgers pas na zijn pensionering aan dit boek kon beginnen, heeft eigenlijk zijn hele leven hiervoor de aanzet gevormd. Hij moest zijn rechtenstudie in 1947 onderbreken voor de militaire dienstplicht en werd in oktober 1948 bij de Krijgsraad in Batavia geplaatst. Daar leerde hij Bahasa Indonesia en volgde hij de politieke ontwikkelingen op de voet tot aan zijn repatriëring medio 1950, maar hij behield ook daarna belangstelling voor het dekoloniatiedrama. Als jurist was hij van 1953 tot 1987 ambtenaar op Buitenlandse Zaken, waarvan de eerste vijf jaar op de Directie Verdragen. Ook in latere functies bleef hij bij de opstelling van verdragen betrokken. Hij speelde een belangrijke rol bij de totstandkoming van het VN-verdrag tegen foltering. Zijn internationale juridische kennis en ervaring klinken op veel plaatsen door in het boek.

Op 17 augustus 1945 riepen de Indonesische nationalisten Soekarno en Hatta de onafhankelijkheid van Indonesië uit; in aansluiting daarop werd de Republiek Indonesië gesticht. Onderhandelingen tussen Nederland en die